

RECHT JURIDISCHE VRAAG

Patiënt met suïcidale gedachten

A.C. (Aart) Hendriks

VRAAG

Moet ik een patiënt met suïcidale gedachten melden?

JURIDISCHE ACHTERGROND

Het verongelukken van een Duits passagierstoestel van Germanwings in de Franse Alpen, met 150 inzittenden aan boord, heeft in de 'slipstream' geleid tot een verhitte discussie over het medisch beroepsgeheim. Artsen zouden bekend zijn geweest met het feit dat de copiloot, die ervan wordt verdacht het toestel bewust te hebben doen neerstorten, in het verleden suïcidale gedachten had. Hij zou daarvoor zelfs zijn behandeld en om die reden tevens zijn pilotenopleiding hebben onderbroken.

Als zijn behandelaars Germanwings of moederbedrijf Lufthansa tijdig hadden gewaarschuwd, dan was deze vliegcrash wellicht nooit gebeurd. Dat wordt althans regelmatig gesteld. Sommigen gaan zelfs zover artsen die bij dreigend gevaar vasthouden aan hun beroepsgeheim als medeplichtig aan ongelukken aan te merken. De vergelijking met de behandelaars van Tristan van der V., die in 2011 een bloedbad aanrichtte in een Alphens winkelcentrum alvorens zelfmoord te plegen, dringt zich op. Ook in deze zaak waren de behandelaars van Tristan volgens sommigen de grote boosdoeners; deze artsen hadden moeten waarschuwen voor het gevaar dat van Tristan uitging en het medisch beroepsgeheim aan de kant moeten schuiven.

Juridisch ligt dit echter veel genuanceerder. Het medisch beroepsgeheim is een groot goed in de gezondheidszorg, óók ter voorkoming van maatschappelijke gevaren. Zonder beroepsgeheim kunnen patiënten zich geremd voelen aan te kloppen bij een zorgverlener (dit gaat in tegen het algemeen belang) of terughoudend zijn al hun zorgen en problemen met een zorgverlener te delen (dit gaat in tegen het belang van het individu). Dit verklaart waarom een arts zijn beroepsgeheim alleen bij hoge uitzondering, en dan nog slechts onder bepaalde voorwaarden, mag doorbreken.

Het beroepsgeheim is echter niet in beton gegoten, zeker niet wanneer leven en welzijn in het geding zijn. Naast wettelijke uitzonderingen en de mogelijkheid tot doorbreken van het beroepsgeheim met toestemming van de patiënt voorziet het recht in een algemene mogelijkheid voor artsen om bij dreigend gevaar afstand te doen van hun zwijgplicht. Juridisch spreken we dan van een 'conflict van plichten'. Hiervan is sprake indien de arts in gewetensnood komt te verkeren door vast te houden aan zijn beroepsgeheim, terwijl de patiënt een gevaar vormt voor zichzelf of anderen en deze dreiging alleen kan worden afgewenteld door het beroepsgeheim te passeren. Daarbij kan worden gedacht aan een patiënt die met zelfmoord dreigt en daarbij ook andere slachtoffers kan maken.

Volgens vaste rechtspraak wordt het de arts in dergelijke situaties niet kwalijk genomen dat hij of zij het beroepsgeheim doorbroken heeft. Maar de arts kan zich alleen op een conflict van plichten beroepen indien aan een aantal voorwaarden is voldaan (tabel). Allereerst moet de arts alles in het werk hebben gesteld om de patiënt te bewegen zelf stappen te nemen ter vermindering van het gevaar – bijvoorbeeld door zich onder behandeling te stellen of zich te laten opnemen – of anderen te waarschuwen. Ook kan de arts de patiënt vragen om toestemming voor doorbreking van de zwijgplicht, zodat de arts de hulp van anderen kan inroepen of anderen kan waarschuwen.

Daarnaast, en in de tweede plaats, moet er sprake zijn van een ernstig en reëel gevaar voor de patiënt of anderen, zoals levensgevaar of andere serieuze vormen van schade. In de derde plaats dient de doorbreking van het beroepsgeheim daadwerkelijk te kunnen bijdragen aan het wegnemen van het gevaar en, in de vierde plaats, is er geen alternatief voor de arts om hetzelfde resultaat te bereiken.

Bij het maken van deze lastige afwegingen kunt u, als de tijd het toelaat, ervoor kiezen een ander te raadplegen, zoals een collega met deskundigheid op het gebied van suïcidegevaar, alvorens te besluiten tot schenden of niet schenden van uw beroepsgeheim.

De tuchtrechter toetst in de regel zeer strikt of aan al deze voorwaarden is voldaan. Bedenk daarbij goed dat het bij een conflict van plichten altijd gaat om toekomstige gevaren, niet om het oplossen van een reeds begaan misdrijf of iets anders.

Universiteit Leiden, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, departement
Publiekrecht, Leiden.

Prof. mr. dr. A.C. Hendriks, jurist (a.c.hendriks@law.leidenuniv.nl).

TABEL Voorwaarden waaraan moet zijn voldaan voordat een arts zich kan beroepen op een conflict van plichten om het beroepsgeheim te doorbreken

voorwaarden

de arts heeft alles in het werk gesteld om de patiënt te bewegen zelf stappen te nemen ter vermindering van het gevaar of anderen te waarschuwen*

er is sprake van een ernstig en reëel gevaar voor de patiënt of anderen, zoals levensgevaar of andere serieuze vormen van schade

de doorbreking van het beroepsgeheim kan daadwerkelijk bijdragen aan het wegnemen van het gevaar

de arts heeft geen andere mogelijkheid om hetzelfde resultaat te bereiken

*'Heeft alles in het werk gesteld': bijvoorbeeld door de patiënt voor te stellen zich te laten opnemen. Ook kan de arts de patiënt toestemming vragen voor doorbreking van de zwijgplicht, zodat de arts de hulp van anderen kan invoeren of anderen kan waarschuwen.

VALKUILEN

Het blijft, ook voor artsen, heel moeilijk te bepalen hoe groot de kans is dat een persoon met suïcidale gedachten metterdaad overgaat tot zelfmoord – en daarbij mogelijk ook anderen betreft. Indien een patiënt of cliënt al met een arts bespreekt dat hij overweegt zijn leven te beëindigen, is dat reden voor professionele zorg. Maar dit wil lang niet altijd zeggen dat er een reële indicatie is dat de betrokkene binnen afzienbare tijd zelfmoord pleegt, laat staan ook anderen daarbij iets aandoet. Hetzelfde geldt voor patiënten die zeggen dat zij hun partner, werkgever of een of meer anderen in hun omgeving iets gaan aandoen. Kortom, u als arts zult concrete aanwijzingen moeten hebben dat de betrokkene daadwerkelijk tot zelfdoding of doding van anderen besluit, wil er in juridische zin sprake zijn van een rechtvaardiging voor het doorbreken van uw beroepsgeheim wegens een conflict van plichten.

Als u concludeert dat u uw beroepsgeheim mag doorbre-

ken, zult u helder moeten hebben bij wie u de melding doet. Soms kan dat bij een collega-arts, bijvoorbeeld een bedrijfsarts van een luchtvaartmaatschappij, een politie-arts of forensisch arts, soms moet u bij de familie of een instantie als de politie zijn. Realiseert u zich dan het doorbreken van uw beroepsgeheim voor de betrokkene zeer ernstige gevolgen kan hebben, waaronder ontslag en het verliezen van ieder vertrouwen in de zorg. Alleen al vanwege dit laatste verdient het aanbeveling de betrokkene onverwijld te laten weten dat u uw beroepsgeheim gaat doorbreken, of dat inmiddels al heeft gedaan.

ANTWOORD

Of de vliegtuigramp met het toestel van Germanwings had kunnen worden voorkomen als de artsen van de copiloot hun beroepsgeheim hadden doorbroken, zullen we nooit weten. Wat we wel weten is dat er juridisch en maatschappelijk alle reden is om terughoudend te zijn met het doorbreken van uw beroepsgeheim bij patiënten met suïcidale gedachten, juist ook in het belang van de gezondheid en het leven van de betrokkenen. Dit devies geldt ook indien de persoon in kwestie piloot is. Dit is alleen anders indien sprake is van ernstig en reëel gevaar en er aan alle andere voorwaarden voor een beroep op een zogeheten conflict van plichten is voldaan.

Indien u besluit tot doorbreking van uw beroepsgeheim, sta dan ook stil bij de vraag bij wie u gaat melden. De melding moet ertoe leiden dat het gevaar daadwerkelijk kan worden weggenomen. Daarnaast is het zaak dat de privacy van de patiënt en diens vertrouwen in de zorg zo min mogelijk worden geschaad. Die factoren bepalen uiteindelijk bij wie u het best kunt melden.

In de serie 'Juridische vraag' geeft een jurist antwoord op een vraag waarvoor artsen in de praktijk vaak worden gesteld.

Citeer als: Ned Tijdschr Geneeskd. 2015;159:B1183

 KIJK OOK OP WWW.NTVG.NL/B1183